

**UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI
U SAVREMENOM PRAVU
– *in memoriam* dr STEFAN ANDONOVIĆ**

Institut za uporedno pravo
Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu

**UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI
U SAVREMENOM PRAVU
– *in memoriam* dr STEFAN ANDONOVIĆ**

Urednik
Jovana Rajić Čalić

Beograd, 2023

UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI U SAVREMENOM PRAVU
– *in memoriam* dr STEFAN ANDONVIĆ

Izdavač

Institut za uporedno pravo u Beogradu
PF Univerziteta u Kragujevcu

Za izdavača

Prof. dr Vladimir Čolović
Prof. dr Dragan Vujisić

Urednik

Jovana Rajić Čalić, MA

Tehnički urednici

Jovana Rajić Čalić, MA
Milena Momčilov, MA

Recenzenti zbornika

Prof. dr Vladimir Čolović, Institut za uporedno pravo u Beogradu
Dr Jelena Vukadinović Marković, Institut za uporedno pravo u Beogradu
Dr Ana Knežević Bojović, Institut za uporedno pravo u Beogradu
Prof. dr Srđan Đorđević, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu
Doc. dr Borko Mihajlović, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu
Doc. dr Tamara Đurđić Milošević, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu

Lektura

Irena Popović

Tiraž

100

Dizajn korice

Bojan Košić

Tehnička priprema

„Dogma”

Štampa

JP „Službeni glasnik”

ISBN 978-86-80186-99-3

DOI 10.56461/ZR_23.SA.UPISP

Zbornik je nastao kao rezultat naučnoistraživačkog rada Instituta za uporedno pravo koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS prema Ugovoru o realizaciji I finansiranju naučnoistraživačkog rada NIO u 2022. godini (evidencioni broj 451-03-68/2022-14/200049).

© Institut za uporedno pravo, 2023.

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne može biti reprodukovano, presnimavano ili prenošeno bilo kojim sredstvom – elektronskim, mehaničkim, kopiranjem, snimanjem, ili na bilo koji drugi način bez prethodne saglasnosti autora i izdavača.

SADRŽAJ

REČ UREDNIKA.....	9
In memoriam	10

UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI U DIGITALIZACIJI

Jelena Vučković VEŠTAČKA INTELIGENCIJA U MEDIJIMA.....	13
Andrej Diligenski VIDEO-NADZOR U SRPSKOM PRAVU	31
Sonja Lučić PRIVREDNI ZNAČAJ ELEKTRONSKOG SPORTA	45
Dragan Prlja, Gordana Gasm, Vanja Korac ALGORITAMSKA DISKRIMINACIJA	59
Jelena Čanović Spasojević UPOTREBA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U SUDSKOM POSTUPKU	75

UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI U UPRAVNOM PRAVU I JAVNOJ UPRAVI

Bojan Vlaški, Marko Romić PRAV(N)A PRIRODA AKATA VISOKOG PREDSTAVNIKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU – (U)PRAVNA I(LI) POLITIČKA.....	93
Dejan Vučinić VRHOVNE REVIZORSKE INSTITUCIJE I VRHOVNA REVIZIJA U REPUBLICI SRBIJI	113
Marko Davinić USMENA REŠENJA U UPRAVNOM POSTUPKU	125
Vladimir Đurić KOLOKACIJA I ZAJEDNIČKO KORIŠĆENJE U PRAVU ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA– Upravnopравни aspekti –	149
Zoran Jovanović OSVRT NA PRAVNI OKVIR ELEKTRONSKE UPRAVE U REPUBLICI SRBIJI.....	167
Vasilije Marković PRAVO NA DVOJNO DRŽAVLJANSTVO U CRNOJ GORI – SEKURITIZACIJA KAO POSLEDNJI ČIN STARE DRAME?.....	179
Aleksandra Rabrenović PRAVNI OKVIR PROCESA ZAPOŠLJAVANJA U DRŽAVNOJ UPRAVI SRBIJE – novine i izazovi	205

UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI U RADNOM PRAVU

Aleksandar Antić PRESTANAK RADNOG ODNOSA VOLJOM ZAPOSLENOG.....	223
Kristina Balnožan PRILAGOĐAVANJE RADNOG PRAVA DIGITALNOM DOBU PRAVO RADNIKA NA ISKLJUČIVANJE.....	237

Filip Bojić	
SLOBODA UDRUŽIVANJA DRŽAVNIH SLUŽBENIKA U DOMAĆEM I UPOREDNOM PRAVU	259
Tijana Kovačević	
UGOVOR O RADU NA ODREĐENO VREME U UPOREDNOM I DOMAĆEM PRAVU ...	283
Mina Kuzminac	
ZABRANA DISKRIMINACIJE KANDIDATA ZA ZAPOSLENJE NA OSNOVU BRAČNOG I PORODIČNOG STATUSA – OSVRT NA PITANJE PODATAKA O LIČNOSTI.....	301
Jovana Misailović	
ELEKTRONSKI NADZOR ZAPOSLENIH – PROBLEM USPOSTAVLJANJA RAVNOTEŽE IZMEĐU OVLAŠĆENJA POSLODAVACA I PRAVA ZAPOSLENIH NA PRIVATNOST	323
Milica Midžović	
REGULISANJE UZBUNJIVANJA U DOMAĆEM I POJEDINIM UPOREDNOPRAVNIM SISTEMIMA.....	339
Mila Petrović	
PRAVO NA ZAŠTITU ZDRAVLJA I BEZBEDNOSTI NA RADU „KAO” FUNDAMENTALNI STANDARD MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE RADA ...	355
Mario Reljanović	
IZAZOVI DIGITALIZACIJE PROCESA RADA – UPOREDNA ISKUSTVA U UGROŽAVANJU I ZAŠTITI OSNOVNIH PRAVA RADNIKA	365
Bojan Urdarević	
NEKE PRAVNE NEDOUMICE U VEZI SA ODREĐIVANJEM POJMA FRILENSERA U REPUBLICI SRBIJI	393
Sanda Ćorac	
PRESUDE EVROPSKOG SUDA ZA Ljudska PRAVA PROTIV SRBIJE I ZABRANA DISKRIMINACIJE PO OSNOVU INVALIDITETA.....	405
UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI U USTAVNOM PRAVU	
Miroslav Đorđević	
PREDSEDNIČKI SISTEM I PREZIDENCIJALIZAM U EVROPI	417
Anika Kovačević	
INSTITUCIJE ZA OSTVARIVANJE I ZAŠTITU PRAVA NA INFORMACIJE OD JAVNOG ZNAČAJA I ZAŠTITU PODATAKA O LIČNOSTI	435
Ružica Kiječanin	
ORGANIZACIJA USTAVNOG SUDA U REPUBLICI SRBIJI, UZ OSVRT NA REGULISANJE TOG PITANJA U ITALIJI I ŠVAJCARSKOJ.....	449
Sanja Rajić	
SLOBODA MEDIJA I NJENA OGRANIČENJA.....	463
Danilo Savović, Danica Savović	
TRANSFORMACIJA PRIMENE KONCEPTA KOHABITACIJE U SAVREMENOM PARLAMENTARNOM SISTEMU (uporednopravna analiza na primeru Francuske i Crne Gore).....	479
Miloš Stanić	
SUDSKI SAVETI U POLJSKOJ I ESTONIJI	497

UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI U GRAĐANSKOM PRAVU

Ana Čović

SAVREMENE BIOETIČKE DILEME I GENETSKI INŽENJERING –
TRORODITELJSKI EMBRIONI I GMO BEBE 515

Bogdana Stjepanović, Ivana Radomirović

FIKSNI FORMALNI UGOVORI – RASKID PO SILI ZAKONA 531

UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI U PRAVU OSIGURANJA

Mirjana Glintić

KORIŠĆENJE GENETSKIH PODATAKA U PRAVU OSIGURANJA 553

Jovana Rajić Čalić, Iva Tošić

PROFILISANJE I AUTOMATIZOVANO DONOŠENJE ODLUKA
OD OSIGURAVAJUĆEG DRUŠTVA
U SVETLU ZAŠTITE PODATAKA O LIČNOSTI 571

UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI U PRAVU INTELEKTUALNE SVOJINE

Jelena Čeranić Perišić

VRSTE ODGOVORNOSTI ZA POVREDU ŽIGOM ZAŠTIĆENIH OZNAKA
U VIRTUELNOJ REALNOSTI 587

Nikola Milosavljević

OGRANIČENJE PRAVA NA ZAŠTITU PODATAKA O LIČNOSTI PRAVIMA
INTELEKTUALNE SVOJINE DRUGOG LICA 603

UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI U KRIVIČNOM PRAVU

Nikola Vujičić

NA PUTU KA USLOVNOM OTPUŠTANJU U REPUBLICI SRBIJI 621

Sadmir Karović

SAVREMENI IZAZOVI U KRIVIČNOM PRAVU
BOSNE I HERCEGOVINE – OČEKIVANJA I STVARNOST 639

UPOREDNOPRAVNI IZAZOVI U MEĐUNARODNOM PRAVU

Stefan Anđelković

IZAZOV REGULISANJA UPOTREBE NUKLEARNOG ORUŽJA – UGOVOR
O ZABRANI NUKLEARNOG ORUŽJA I BEČKA DEKLARACIJA 657

ISTORIJSKOPRAVNI ASPEKTI

Andreja Katančević

ZASTUPANJE U SRPSKOM SREDNJOVEKOVNOM RUDARSKOM PRAVU 673

Vukašin Stanojlović

ISTORIJA PRENOSA PRAVA SVOJINE PO OSNOVU UGOVORA O KUPOPRODAJI 685

PRAVO NA ZAŠTITU ZDRAVLJA I BEZBEDNOSTI NA RADU „KAO” FUNDAMENTALNI STANDARD MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE RADA

Apstrakt

Deklaracijom o osnovnim principima i pravima na radu Međunarodne organizacije rada iz 1998. godine usvojena su tzv. osnovna radnička prava, odnosno njena fundamentalna načela, u koja je od juna 2022. godine uvršteno i pravo na „bezbednu i zdravu radnu sredinu”. Koliko je uopšte podela prava radnika na osnovna i „manje osnovna” smisljena i koji su uopšte parametri kojima se takva podela vodi? Da li je taj novoproklamovani fundamentalni standard zaista shvaćen kao takav u toj organizaciji? Nažalost, odgovori na ta pitanja, na šta autor u ovom radu i ukazuje, velikim delom su posledica uticaja ekonomskog faktora, a ne proizvod altruističkih ili moralnih pobuda.

Ključne reči: pravo na život, pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu, Međunarodna organizacija rada, fundamentalna prava na radu, Deklaracija o osnovnim principima i pravima na radu.

1. Uvod

Celishodnost podele radničkih prava na ona koja su osnovna i ona koja to nisu upitna je već na samom početku. Koliko je tako opravdano pravo na kolektivno pregovaranje nadrediti pravu na socijalnu sigurnost i mogu li se uopšte i porediti prava kao što su pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu i pravo na zabranu diskriminacije? S druge strane, na osnovu kojeg se parametra jedno pravo definiše kao „fundamentalno” a drugo kao ono koje to nije, i da li je moguće takav kriterijum zdravorazumski koncipirati ili je on ipak proizvod nekih drugih širih ili užih interesa? Bilo kako bilo, činjenično je stanje da je još od 1998. godine Deklaracijom o osnovnim principima i pravima na radu Međunarodne organizacije rada (MOR)¹ ta podela usvojena i primenjivana. Takva, poprilično usko koncipirana kategorija prava, u junu 2022. godine doživela je i svoje istorijsko proširenje, budući da je u tu kategoriju uvršteno i pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu, odnosno

* Docent na Pravnom fakultetu Univerziteta Union u Beogradu, mila.petrovic@pravnofakultet.edu.rs

¹ International Labour Organization, *Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its follow-up*, adopted by the International Labour Conference at its Eighty-sixth Session, Geneva, 18 June 1998, u daljem tekstu: Deklaracija o osnovnim principima i pravima na radu MOR-a.

pravo na „bezbednu i zdravu radnu sredinu”. Koji faktor ipak to pravo čini posebno relevantnim, a koji je, s druge strane, faktor bio odlučujući da ono sve do sad ne bude uvršteno u tu kategoriju? O svim tim pitanjima može se polemisati. U ovom radu se objašnjava stav autor o celokupnoj toj problematici.

2. Osnovna prava radnika i osnovanost isključivanja prava na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu iz te kategorije

Deklaracijom o osnovnim principima i pravima na radu MOR-a iz 1998. godine usvojena su tzv. osnovna radnička prava, odnosno njena fundamentalna načela, u koja su do skoro spadala samo: sloboda udruživanja i pravo na organizovanje i na kolektivno pregovaranje; eliminacija svih oblika prinudnog rada; efikasna zabrana dečjeg rada i eliminacija diskriminacije u pogledu zaposlenja i zanimanja. Tako garantovana prava sadržana su u osam „fundamentalnih” konvencija, koje predstavljaju univerzalne standarde te organizacije i obavezuju njene članice čak i bez samog čina njihove ratifikacije.² Manjkavost tako uskog spiska osnovnih, odnosno fundamentalnih prava, bila je očigledna još na samom početku.³ Ipak, kao što to obično i biva, politički i ekonomski razlozi dugo su stajali na putu proširenju te liste,⁴ zbog čega i ne čudi što je u nekom trenutku postavljeno pitanje da li usvajanje pomenute Deklaracije predstavlja „početak ili kraj radnih standarda”⁵

Prava po osnovu rada predstavljaju svojevrsan trošak, a svaki dodatni trošak mora naići na negodovanje država članica. Stoga, jedini zdravorazumski razlog za takvu podelu može biti „cenovnik” takvih prava i ona se ni na koji drugi način ne može pravdati. Tako, dok pravo na zabranu diskriminacije ne podrazumeva nikakva direktna ulaganja, pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti i zdravlja na radu, s druge strane, takva ulaganja podrazumeva. To i jeste razlog zbog kojeg se prava, odnosno standardi koji direktno utiču na cenu rada i na konkurentnost na tržištu (kao što su to oni koji su vezani za zarade, radne sate i zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu) nazivaju i „novčanim međunarodnim standardima”.⁶ Isključivanje takvih standarda iz kategorije osnovnih standarda ipak predstavlja svojevrsan nonsens. Primećeno je tako da je upravo činjenica da su standardi MOR-a koji se odnose na pitanje zarada isključeni iz kategorije osnovnih standarda moguć povod za poimanje da je dostupnost jeftinog rada u pojedinim zemljama legitimna konkurentna

² Deklaracija o osnovnim principima i pravima na radu MOR-a, stav 2. Činjenica da države članice ne mogu da biraju koje će od tih konvencija implementirati po principu slobode izbora (koju pojedini autori kroz šalu nazivaju „pristup kafeterije”) po nekima je i jedna od osnovnih prednosti te deklaracije. Vid. F. Maupain, „Revitalization non retreat: the real potential of the 1998 ILO Declaration for the Universal protection of workers’ rights”, *The European Journal of International Law* 3/2005, 444.

³ Više tome u P. Alston, J. Heenan, „Shrinking the international labour code: an unintended consequence of the ILO Declaration on fundamental principles and rights at work?”, *New York University Journal of International Law and Politics* 2–3/2004, 101–141.

⁴ K. Tapiola, „What happened to international labour standards and human rights at work?”, *International Labour Organization and global social governance* (eds. Tarja Halonen, Ulla Liukkunen), Springer, Cham 2021, 56–57.

⁵ B. Urdarević, *Uticao globalizacije na međunarodne radnopravne standarde*, doktorska disertacija (neobjavljena), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2011, 60.

⁶ *Ibid.*, 160.

prednost na tržištu⁷ što, s druge strane, mora voditi daljoj eksploataciji upravo onih radnika koji žive i rade u najtežim uslovima.⁸

Pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu, pri tome, ne sme biti posmatrano isključivo kao novčani standard jer ono jeste osnovno ljudsko pravo. Naime, ni od jedne se države ne može očekivati da obezbedi da svaki njen državljanin bude zdrav jer pravo na zdravlje ne podrazumeva istovremeno i pravo da se bude zdrav, ali bez njega ne može biti govora o delotvornom ostvarivanju drugih ljudskih prava.⁹ Pravo na zdravlje na radu, s druge strane, jeste integralni deo prava na zdravlje.¹⁰ Drugim rečima, pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu predstavlja i sastavni deo prava na život – koje definitivno jeste pravo od osnovnog značaja. Stoga činjenica da ostvarivanje takvog prava zahteva i aktivnu ulogu države – što dakle može da podrazumeva i finansijska ulaganja koja dalje mogu uticati na cenu rada te i na njenu privrednu konkurentnost, ne sme igrati ulogu u definisanju da li je jedno takvo pravo osnovno ili nije.

3. Šta podrazumeva pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu?

Svetska zdravstvena organizacija pojam zdravlja definiše kao „stanje potpune fizičke, psihičke i socijalne dobrobiti, a ne samo kao puko odsustvo povreda, bolesti ili nemoći”.¹¹ U tom smislu, danas zdravlje podrazumeva dobro stanje celokupnog ljudskog bića, pri čemu, u jednom svom delu, njegova zaštita i uopšte i u radnoj sredini u velikoj meri počiva i na pravu. Pravo na zaštitu zdravlja je relativan i promenljiv koncept,¹² zbog čega je i zaštita zdravlja i bezbednosti na radu vremenom menjala svoju sadržinu, krećući se od zaštite isključivo fizičkog zdravlja radnika, ka zaštiti njihove celokupne ličnosti.¹³

Sam koncept prava na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu danas se može posmatrati sa užeg aspekta (koji podrazumeva isključivo prevenciju povreda na

⁷ L. DiMatteo, K. Dosanjh, P. Frantz, P. Bowal, C. Stoltenberg, „The Doha declaration and beyond: giving a voice to non-trade concerns within the WTO trade regime”, *Vanderbilt Journal of Transitional Law* 1/2003, 124.

⁸ Postoje i autori koji nisu pristalice takvog stava jer, kako oni tvrde, iako osnovni radni standardi nisu jedina prava po osnovu rada koja treba smatrati važnim, ona ipak predstavljaju svojevrsno čvrsto jezgro prava radnika. S. J. Rombouts, “The international diffusion of fundamental labour standards: contemporary content, scope, supervision and proliferation of core workers’ rights under public, private, binding, and voluntary regulatory regimes”, *Columbia Human Rights Law Review* 3/2019, 173.

⁹ Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General comment no. 14: the right to the highest attainable standard of health (Art. 12), 11. avgust 2000, st. 1, 8.

¹⁰ UN Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, 15. maj 2013, st. 1.

¹¹ UN General Assembly, Constitution of the World Health Organization, 17. novembar 1947, preambula.

¹² M. Paunović, B. Krivokapić, I. Krstić, *Međunarodna ljudska prava*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2018, 233.

¹³ Zaštiti zdravlja i bezbednosti na radu MOR pristupa prvenstveno sa aspekta zaštite od pojedinačnih rizika koji su za posledicu imali različita oboljenja da bi se, vremenom, zaštiti zdravlja i bezbednosti na radu pristupilo sa univerzalnog aspekta, koji je prilagodljiviji promenama na tržištu rada, odnosno novonastalim rizicima po zdravlje radnika. Više u J. M. Servais, *International labour law*, Walters Kluwer Law & Business, Alphen aan den Rijn 2014, 201–206.

radu i profesionalnih bolesti)¹⁴ i sa šireg aspekta (koncept koji prevazilazi prevenciju povreda na radu i profesionalnih bolesti kao isključivog cilja takve zaštite). Zaštita zdravlja i bezbednosti na radu u širem smislu stoga, osim klasičnih zaštitnih mera, obuhvata i sve one mere koje se tiču radnog vremena, načina na koji se rad obavlja i drugih faktora koji mogu uticati na psihičko zdravlje zaposlenih – budući da ona istovremeno predstavlja odraz i socijalnog i tehničkog trenutka društvenog razvoja.¹⁵ Prednost takve šire koncepcije nepobitna je ako se ima u vidu da „u radnom odnosu nije samo radna snaga čoveka, kao njegova psihofizička komponenta, već i njegova ukupna ličnost sa svim moralnim, etičkim i drugim svojstvima“.¹⁶ Svaki radnik, naime, osim svojih profesionalnih usluga, pri obavljanju rada ulaže i svoju ličnost i svoj fizički integritet, zbog čega takav rad, kao i mesto rada i organizacija rada kod poslodavca, mogu predstavljati ključan uzrok pogoršanog zdravlja pojedinih radnika, pa čak i celokupnog kolektiva koji radi kod poslodavca.¹⁷

Danas zaštita zdravlja i bezbednosti na radu treba da bude sagledana i u kontekstu podređenosti zaposlenog – što podrazumeva i definisanje granica poslodavčeve vlasti i adekvatne garantije ljudskih prava i osnovnih sloboda jer je ona sada prožeta idejom *dostojanstva na radu*, koje je ujedno i suštinska vrednost prava na rad. Savremeni koncept zaštite zdravlja i bezbednosti na radu podrazumeva zato poštovanje celokupne ličnosti radnika, zbog čega, između ostalog, postavlja i zahtev za zaštitu od zlostavljanja na radu i za poštovanje privatnog života radnika.¹⁸ Cilj radnog prava danas nije, dakle, samo da radnicima pruži zaštitu fizičkog zdravlja i radnih sposobnosti i da, samim tim, obezbedi mogućnost njihovog dugog radnog angažovanja, već i zaštita ličnih podataka i zabrana zlostavljanja na radu postaju predmet radnopravne zaštite.¹⁹

Sledstveno tome, zaštita zdravlja i bezbednosti na radu ujedno je bitan aspekt prava na dostojanstven rad, koji je istovremeno i ključna vrednost za koju se MOR zalaže. U tom smislu, iako definicija dostojanstvenog rada ne postoji, takav rad, osim prava na pravičnu zaradu, slobodu organizovanja i prava na jednakost u prilikama i u tretmanu itd., mora podrazumevati i pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti u radnoj sredini.²⁰ Štaviše, mogućnosti koje koncept dostojanstvenog rada može i treba da pruži imaju takvu širinu da se pojedini autori zalažu i za svojevrstan „holistički pristup“ ideji dostojanstvenog rada, koji bi trebalo da obezbedi poštovanje međuzavisnosti, univerzalnosti i jednakosti svih ljudskih

¹⁴ Zaštita zdravlja i bezbednosti na radu u užem smislu podrazumeva skup mera i sredstava koji su neophodni za ostvarivanje bezbednih uslova rada. B. Lubarda, *Radno pravo – rasprava o dostojanstvu na radu i socijalnom dijalogu*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2013, 372.

¹⁵ Opinion of Mr. Advocate General Léger delivered on 12 March 1996. *United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v Council of the European Union*, Case C-84/94, st. 42–43.

¹⁶ P. Jovanović, „Aktuelni aspekti principa zaštite zaposlenih“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 3/2011, 143.

¹⁷ M. C. Palomeque Lopez, M. Alvarez de la Rosa, *Derecho del trabajo*, Editorial centro de estudios Ramon Areces, Madrid 2001, 836.

¹⁸ Lj. Kovačević, *Pravna subordinacija u radnom odnosu i njene granice*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2013, 464–466.

¹⁹ P. Jovanović, 142–143.

²⁰ Više o indikatorima dostojanstvenog rada i uopšte o dostojanstvenom radu u D. Ghai, „Decent work: Concept and indicators“, *International Labour Review* 2/2003, 113–145.

prava.²¹ Baš univerzalnost, nedeljivost i jednakost ljudskih prava, koje ističu MacNaughton i Frey, i predstavljaju glavni faktor koji ukazuje na besmislenost podele, odnosno rangiranja ljudskih prava na ona koja su manje ili više bitna. Uostalom, na to je ukazano čak i u preambuli Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, u delu u kojem se kao temelj slobode, pravde i mira u svetu navode urođenost dostojanstva i jednakost i neotuđivost ljudskih prava.²² Na taj način se, čini se, potvrđuje teza da je sama ideja podele prava po osnovu rada na ona koja su osnovna i na ona koja to nisu proizvod nekakvih drugačijih, nealtruističkih (ekonomskih) interesa.

4. Preokret – pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu jeste fundamentalni standard MOR-a?

Iako se ideja da pravu na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu treba priznati status osnovnog prava javila još od trenutka donošenja Deklaracije o osnovnim principima i pravima na radu MOR-a, predlog za formalno priznanje takvog njegovog statusa nastao je tek 2017. godine, kada je pokrenuta ozbiljnija debata na tu temu u toj organizaciji.²³ Potpuno „iznenađujuće”, glavni kamen spoticanja bilo je pitanje međunarodnih trgovinskih ugovora, te je tako veća rasprava vođena povodom pitanja da li će se novousvojeni amandmani primenjivati na postojeće trgovinske ugovore, nego povodom pitanja da li zaštita zdravlja i bezbednosti na radu treba da nađe svoje mesto u tim ugovorima.²⁴ Ipak, strasti su se malo smirile nakon što je Administrativni savet MOR-a izdao dokument kojim se države članice uveravaju da eventualno konstituisanje prava na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu kao osnovnog prava te organizacije neće imati nikakav uticaj na postojeće međunarodne trgovinske ugovore i da će odluka o koracima koji se imaju preduzeti u vezi sa novonastalom situacijom biti prepuštena državama ugovornicama takvih sporazuma.²⁵ I tako je konačno, budući da je pandemija kovida 19 znatno otežala rad MOR-a, to pitanje postavljeno kao jedna od tačaka dnevnog reda 110. zasedanja Opšte konferencije MOR-a, koje je održano u periodu od 27. maja do 11. juna 2022. godine.²⁶ Rezultat – pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu, odnosno na „bezbednu i zdravu radnu sredinu”, promovisano je u osnovni standard MOR-a, dok su Konvencija br. 187 i Konvencija br. 155 pridružene redu fundamentalnih (osnovnih) konvencija.²⁷

²¹ Više u G. MacNaughton, D. F. Frey, „Decent Work for All: A Holistic Human Rights Approach”, *American University International Law Review* 2/2011, 441–483.

²² UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 10. decembar 1948, 217 A (III).

²³ Više o redosledu događaja koji su prethodili izmenama Deklaraciji o osnovnim pravima i principima MOR-a u International Labour Organization, Inclusion of Safe and Healthy Working Conditions in the ILO's Framework of Fundamental Principles and Rights at Work, Report VII, International Labour Office, Geneva 2022, 6–9.

²⁴ Debata o drugom pitanju bi, uostalom, s obzirom na posledice pandemije kovida 19 i činjenicu da ona nije prestala da postoji ni u momentu pisanja ovog rada, verovatno bila i neprimerena i politički isuviše „pipava”.

²⁵ The Governing Body, Issues relating to the inclusion of safe and healthy working conditions in the ILO's framework of fundamental principles and rights at work, Geneva 2022, 30–37.

²⁶ 110th Session of the International Labour Conference, <https://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/110/lang--en/index.htm>, 20. novembar 2022.

²⁷ International Labour Conference – 110th Session, Resolution on the inclusion of a safe and healthy working environment in the ILO's framework of fundamental principles and rights at work (10. jun 2022), u daljem

No, sada se postavlja pitanje da li je pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu zaista i postalo fundamentalni standard MOR-a. Ako se osvrnemo na broj ratifikacija ostalih fundamentalnih konvencija – statistika govori da je status koji su stekle Deklaracijom o osnovnim principima i pravima na radu MOR-a zaista kasnije uticao na broj njihovih daljih ratifikacija.²⁸ Drugim rečima, na taj način je možda „utabana staza” za promociju daljih ratifikacija nove dve fundamentalne konvencije. Ipak, u skladu sa Rezolucijom o inkluziji bezbedne i zdrave radne sredine u MOR-ov okvir fundamentalnih principa i prava na radu, sam tekst takve rezolucije ni na koji način ne može uticati na postojeća prava i obaveze država članica koji proizilaze iz već zaključених međunarodnih trgovinskiх i investicionih ugovora.²⁹ Stoga se, čini se opravdano, sada mogu postaviti pitanja da li je na taj način uvedena i svojevrsna hijerarhija između različitih fundamentalnih standarda MOR-a i da li je na taj način podržano dalje nepoštovanje prava na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu, uz uživanje različitih beneficija koje takvi ugovori pružaju.³⁰ Za sada se, nažalost, čini da je priznavanje statusa osnovnog ili fundamentalnog standarda tom pravu samo dobro osmišljeni politički korak, kojim načelno treba demonstrirati briga za bezbednost i zdravlje radnika – što je u velikoj meri i proizvod pandemije bolesti 19 i njenih tragičnih posledica.³¹

5. Zaključak

Podela prava radnika na osnovna i manje osnovna upitna je već na samom početku, budući da se postavlja pitanje koji su to parametri koje jedno pravo čine značajnijim od drugih prava. Kada je reč o MOR-u, odnosno o fundamentalnim standardima te organizacije, teško je osporivo da je takva podela, nažalost, prevashodno proizvod podele prava na ona prava koja koštaju ili koja utiču na cenu rada i na konkurentnost na tržištu i na ona koja takvo obeležje ne poseduju. To je istovremeno i jedini zdravorazumski razlog što je pravo na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu, budući da je pravo na zdravlje na radu istovremeno integralni deo prava na život, sve doskoro bilo okarakterisano kao pravo radnika nižeg ranga od, primera radi, prava na kolektivno pregovaranje.

I baš u trenutku kada je MOR imala priliku da tu tezu obori kada je u junu 2022. godine priznala status osnovnog prava pravu na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu, ona je opet uspela da je potvrdi limitiranjem dometa koje takav standard

tekstu: Rezolucija o inkluziji bezbedne i zdrave radne sredine u MOR-ov okvir fundamentalnih principa i prava na radu, st. 1–3.

²⁸ Prema dostupnim podacima, zaključno sa 1. januarom 2019. godine, broj takvih ratifikacija iznosio je 92% (1376 ratifikacija). International Labour Organization, Rules of the game: An introduction to the standards-related work of the International Labour Organization, International Labour Office, Geneva 2019, 18.

²⁹ Rezolucija o inkluziji bezbedne i zdrave radne sredine u MOR-ov okvir fundamentalnih principa i prava na radu, st. 5.

³⁰ D. LeClercq, „Occupational safety and health as a new fundamental labour right: Opportunities and challenges”, Korea Labor Institute, International Labor Brief 9/2022, <https://ssrn.com/abstract=4161060>, 20.11.2022.

³¹ Prema dostupnim podacima, zaključno sa 18. novembrom 2022. godine, više od 6,5 miliona ljudi preminulo je od posledica oboljevanja od te bolesti. WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard, <https://covid19.who.int/>, 20. novembar 2022.

kao, navodno fundamentalan, ima. Čini se da je time uvedena i nova svojevrsna hijerarhija osnovnih ili fundamentalnih prava koja radnicima treba garantovati, ali i da je podržano dalje nepoštovanje prava na zaštitu zdravlja i bezbednosti na radu, pod plaštom političke i društvene odgovornosti MOR-a, odnosno država članica.

Da li će ipak taj novostečeni status osnovnog prava na radu zaista doneti i određena poboljšanja u oblasti zaštite zdravlja i bezbednosti na radu za radnike, pitanje je na koje samo vreme može dati odgovor.

Literatura

- Alston P., Heenan J., „Shrinking the international labour code: an unintended consequence of the ILO Declaration on fundamental principles and rights at work?“, *New York University Journal of International Law and Politics* 2–3/2004.
- DiMatteo L., Dosanjh K., Frantz P., Bowal P., Stoltenberg C., „The Doha declaration and beyond: giving a voice to non-trade concerns within the WTO trade regime“, *Vanderbilt Journal of Transitional Law* 1/2003.
- Ghai D., „Decent work: Concept and indicators“, *International Labour Review* 2/2003, 113–145.
- Governing Body, Issues relating to the inclusion of safe and healthy working conditions in the ILO's framework of fundamental principles and rights at work, Geneva 2022.
- International Labour Organization, Inclusion of Safe and Healthy Working Conditions in the ILO's Framework of Fundamental Principles and Rights at Work, Report VII, International Labour Office, Geneva 2022.
- International Labour Organization, Rules of the game: An introduction to the standards-related work of the International Labour Organization, International Labour Office, Geneva 2019.
- Jovanović P., „Aktuelni aspekti principa zaštite zaposlenih“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 3/2011.
- Kovačević Lj., *Pravna subordinacija u radnom odnosu i njene granice*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2013.
- LeClercq D., „Occupational safety and health as a new fundamental labour right: Opportunities and challenges“, Korea Labor Institute, *International Labor Brief* 9/2022, <https://ssrn.com/abstract=4161060>, 20. novembar 2022.
- Lubarda B., *Radno pravo-rasprava o dostojanstvu na radu i socijalnom dijalogu*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2013.
- MacNaughton G., Frey D. F., „Decent, Work for All: A Holistic Human Rights Approach“, *American University International Law Review* 2/2011.
- Maupain F., „Revitalization non retreat: the real potential of the 1998 ILO Declaration for the Universal protection of workers' rights“, *The European Journal of International Law* 3/2005.
- Palomeque Lopez M. C., Alvarez de la Rosa M., *Derecho del trabajo*, Editorial centro de estudios Ramon Areces, Madrid 2001.

- Paunović M., Krivokapić B., Krstić I., *Međunarodna ljudska prava*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2018.
- Rombouts S. J., “The international diffusion of fundamental labour standards: contemporary content, scope, supervision and proliferation of core workers’ rights under public, private, binding, and voluntary regulatory regimes”, *Columbia Human Rights Law Review* 3/2019.
- Servais J. M., *International labour law*, Walters Kluwer Law & Business, Alphen aan den Rijn 2014.
- Tapiola K., „What happened to international labour standards and human rights at work?“, *International Labour Organization and global social governance* (eds. Tarja Halonen, Ulla Liukkonen), Springer, Cham 2021.
- Urdarević B., *Uticaj globalizacije na međunarodne radnopravne standarde*, doktorska disertacija (neobjavljena), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2011.

Propisi i drugi akti

- Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General comment no. 14: the right to the highest attainable standard of health (Art. 12), 11. avgust 2000.
- International Labour Organization, Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its follow-up, adopted by the International Labour Conference at its Eighty-sixth Session, Geneva, 18. jun 1998.
- International Labour Conference – 110th Session, Resolution on the inclusion of a safe and healthy working environment in the ILO’s framework of fundamental principles and rights at work, 10. jun 2022.
- Opinion of Mr. Advocate General Léger delivered on 12 March 1996. *United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v Council of the European Union*, Case C-84/94.
- UN General Assembly, Constitution of the World Health Organization, 17. novembar 1947.
- UN Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, 15. maj 2013.
- UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 10. decembar 1948, 217 A (III).

Internet izvori

- WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard, <https://covid19.who.int/>, 20. novembar 2022.
- 110th Session of the International Labour Conference, <https://www.ilo.org/ilc/ILC-Sessions/110/lang--en/index.htm>, 20. novembar 2022.

THE RIGHT TO SAFETY AND HEALTH AT WORK „AS” A FUNDAMENTAL STANDARD OF THE INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION

Summary

The division of workers' rights into fundamental and less fundamental is questionable from the very beginning, since the question arises as to what are the parameters that make one right more important than other rights. When it comes to the ILO, that is, the fundamental standards of this Organization, it is difficult to dispute that this kind of division is, unfortunately, primarily the product of the division of rights into those rights that cost, i.e., that affect the price of labor and the competitiveness in the market, and those who do not possess such a feature. This is therefore, at the same time, the only logical reason why the right to protection of health and safety at work, since the right to health at work is at the same time an integral part of the right to life, until recently was characterized as the workers' right of a lower rank than, for example, the right to collective bargaining.

And precisely at the moment when the ILO had the opportunity to refute this thesis, when it recognized the status of a fundamental right to the right to “a safe and healthy working environment” in June 2022., it again managed to confirm it by limiting the scope that such a standard (as supposedly fundamental) has. In this way, not only does it seem that a certain kind of hierarchy has been introduced within the framework of basic, i.e., fundamental rights, that should be guaranteed to workers, but it also seems that further disrespect of the right to protection of health and safety at work is actually supported, and all this under a cloak of political and social responsibility of the ILO, i.e., the member states.

Key words: right to life, right to safety and health at work, International Labour Organization, fundamental rights at work, Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work.